

«ВІЛЕН ГОРСЬКИЙ: ДОТИКИ, СМИСЛИ, СПОГЛЯДАННЯ»: презентація книги у НаУКМА*

24 січня 2012 року в Конгрегаційній залі Національного університету «Києво-Могилянська академія» відбулася презентація збірки наукових праць «Вілен Горський: дотики, смисли, споглядання» (за ред. М.Л. Ткачук; упоряд. М.Л. Ткачук, Л.Д. Архипова. — К.: Аграр Медіа Груп, 2011. — 387 с.).

Презентована збірка, присвячена 80-річчю з дня народження Вілена Сергійовича Горського (27.10.1931—27.05.2007) — видатного українського філософа та історика філософії, доктора філософських наук, професора, Заслуженого діяча науки і техніки України, — є першою спробою цілісного осмислення його наукового доробку і здобутків як організатора філософської науки та освіти. Вміщені у збірці статті, інтерв'ю, спогади, біографічні та бібліографічні матеріали репрезентують образ Вілена Горського як талановитого вченого, майстерного педагога, непересічної особистості, яка залишила яскравий слід в українській філософії та культурі. Збірку адресовано науковцям, викладачам, студентам гуманітарних напрямків і спеціальностей, а також усім, хто прагне ближчого ознайомлення із сучасною філософською наукою та освітою в Україні.

Зважаючи на значущість події, пропонуємо увазі читачів матеріали презентації книги, яка збрала численних колег, учнів і шанувальників Вілена Горського.

© М. ТКАЧУК,
Л. АРХИПОВА,
В. МЕНЖУЛІН,
Т. ЧАЙКА,
Т. ЛЮТИЙ,
В. ЩЕРБАК,
С. ПРОЛЕЄВ,
С. ЙОСИПЕНКО,
С. РУДЕНКО,
Л. ФИЛИПОВИЧ,
К. СІГОВ, 2012

* Матеріали презентації упорядковано Мариною Ткачук. Розшифровку запису здійснено Світланою Гущиною.

Марина Ткачук — доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії та релігієзнавства Національного університету «Києво-Могилянська академія»

Дорогі друзі! Дозвольте привітати всіх, хто зголосився взяти участь у презентації книжки «Вілен Горський: дотики, смисли, споглядання», яка побачила світ напередодні Нового року. Сьогодні у цій залі присутні автори і видавці книжки, викладачі й студенти НаУКМА та інших київських вузів, співробітники Інституту філософії ім. Г.С. Сковороди НАН України, ті, хто знав і шанував Вілена Сергійовича, і, що особливо приємно, його син — Сергій.

Тож, розпочинаючи презентацію, спробую — як одна із безпосередніх «винуватиць» події, що нас збирала, — бодай коротко окреслити задум її упорядників, розповісти про те, як народжувалася ця книжка, що ми хотіли, власне, нею сказати й які очікування із нею пов'язуємо.

Час спливає дуже швидко. Ось-ось виповниться п'ять років відтоді, як Вілен Сергійович Горський відійшов у вічність... Усі ці роки нас, його колег по кафедрі філософії та релігієзнавства НаУКМА, не полишала думка про те, як вшанувати пам'ять її фундатора, видатного науковця, надзвичайно важливої постаті для всієї української філософської спільноти і, зрештою, дорогої для багатьох людини.

За цей час для вшанування пам'яті Вілена Горського було зроблено чимало. Зокрема, вже у 2007 — 2008 роках в Україні та Польщі було здійснено цілу низку публікацій, присвячених його життю і творчості. Багато з присутніх, мабуть, пригадують зворушливий вечір пам'яті Вілена Сергійовича в НаУКМА у першу річницю його смерті (27 травня 2008 року). Того ж року колеги з інститутського відділу історії філософії України, з яким пов'язана значна частина наукової біографії Вілена Горського, провели цікавий круглий стіл, присвячений його історико-філософській творчості, а учень Вілена Сергійовича, вихованець нашої кафедри Олександр Киричок започаткував проведення у Полтаві (на базі Полтавської державної аграрної академії) щорічних Давньоруських історико-філософських читань. У жовтні 2009 року в НаУКМА відбулася міжнародна конференція «Філософія і література: міждисциплінарний діалог», присвячена пам'яті Вілена Горського.

Але цього нам здавалося замало... Наукові заходи (така вже їхня природа) мають значення здебільшого «тут і тепер», тобто закарбовуються переважно у свідомості їхніх безпосередніх учасників — особливо у тих випадках, коли від цих заходів не залишається письмових «слідів». Інша річ — книжки, які потрапляють до бібліотек, читальних залів, приватних зібрань і мають, отже, значно ширшу аудиторію, до того ж відкриті для повсякчасного оновлення.

Задум підготувати спеціальне видання, присвячене пам'яті Вілена Сергійовича Горського, визрів у членів нашої кафедри наприкінці 2008 ро-

ку. Нашому початковому баченню жанру «колективної пам'яті» відповідала збірка статей, що складалася б із двох рубрик: одна з них мала бути присвяченою постаті й науковому доробку Вілена Сергійовича, друга — містити нові дослідження у тих галузях історико-філософського знання, якими він займався впродовж свого життя (малися на увазі методологія історико-філософського пізнання, історія української філософії, давньоруська культура).

Слід сказати, що ми доволі широко оголосили про свій намір, надіславши інформацію до багатьох українських (і не лише українських) навчальних закладів і наукових установ. Приємно відзначити, що на нашу пропозицію відгукнулося чимало авторів, які впродовж 2009 року надіслали нам свої статті. Проте, уважно розглянувши зібраний матеріал (обсягом понад сорок друкованих аркушів), ми зрозуміли, до якої «пастки» мимохіть потрапили. По-перше, ми ніяк не розраховували на те, що кількість отриманих статей значно перевищуватиме наші скромні видавничі можливості. По-друге, ми не очікували, що з-поміж отриманих матеріалів переважатимуть розвідки на історико-культурні теми, здебільшого доволі далекі від проблематики, якою займався Вілен Горський, і лише вкрай незначна частка матеріалів безпосередньо стосуватиметься його життя і творчості. Тож ми опинилися радше в парадоксальній ситуації, вихід з якої передбачав пошуки надзвичайно потужного фінансування, спроможного забезпечити видання традиційного збірника різнорідних за тематикою та якістю наукових статей, лише символічно об'єднаних пам'яттю про Вілена Сергійовича. Ситуація ця розв'язалася, так би мовити, сама по собі — відсутність матеріальних ресурсів для здійснення такого значного за обсягом видання змусила нас відмовитися від попереднього задуму та поінформувати про це авторів, яким ми й досі широко вдячні за розуміння. Їхні зусилля, звісно, не минулися марно — більшість розвідок згодом було опубліковано в інших українських виданнях.

Отже, перший досвід нашого проекту, хоч і був невдалим, виявився доволі повчальним, оскільки спонукав до роздумів про те, яким би насправді ми хотіли бачити видання «пам'яті Горського». До нового задуму підштовхнув самий факт вкрай обмеженої кількості надісланих нам матеріалів, безпосередньо присвячених постаті Вілена Сергійовича, його життя, творчості, освітянській діяльності. Усвідомлення цього факту власне й допомогло збагнути, що видання, якого ми прагнемо, має стосуватися не «тематики Горського», а самого Горського — тієї живої особистості, ім'я якої викликає щемливе відчуття втрати й водночас цілу хвилю яскравих і надзвичайно дорогих для нас спогадів та асоціацій, спонукає до роздумів, а отже — відкриттів.

Беручись за упорядкування книжки «про Горського», ми з Людмилою Архиповою не ставили за мету підготувати відповідне всім канонам історико-

філософського жанру академічне видання, присвячене дослідженню його творчої спадщини. Адже, власне кажучи, Вілен Сергійович Горський ще не встиг стати історією. Понад те, для людей, пов'язаних із ним упродовж років щоденною співпрацею і спілкуванням, він ніколи й не стане історією, назавжди залишившись часткою сьогодення. Зокрема, його незрима присутність відчувається в усіх справах, якими живуть його «дітища» — наша кафедра, її викладацька і наукова спільнота, наші бакалаврська і магістерські програми з філософії.

Тож головне, що ми хотіли і могли зробити, — це втілити у книжці образ Горського у тих найважливіших для нього іпостасях людини, науковця й освітянина, яким він закарбувався у пам'яті його колег та учнів, зрештою, у «пам'яті культури». Цей задум — дещо відкрити завісу інтуїтивного сприйняття феномену Горського сучасною філософською спільнотою — увиразнений, зрештою, й у самій назві книжки: «Вілен Горський: дотики, смисли, споглядання». Водночас ми прагнули зібрати той необхідний матеріал, що став би ґрунтом для подальших наукових розвідок, присвячених життю Вілена Сергійовича, його діянням, справі та творчій спадщині. Тому значна частина вміщених у книжці матеріалів є результатом спеціально здійснених наукових досліджень — біографічних, бібліографічних, джерелознавчих, історіографічних.

Варто зауважити, що ані упорядники, ані автори не мали наміру творення повномасштабного «портрета» вченого на тлі доби — радянської чи пострадянської. Річ не лише в тому, що нещодавне радянське минуле української спільноти і тим паче її пострадянське сьогодення ще не встигли стати предметом цілісного і систематичного осмислення (хоча свідчень зацікавленості цією проблематикою щороку більшає). Річ насамперед у тому, що ті неповні п'ять років, що минули від дня смерті Вілена Сергійовича, є надто крихітним проміжком часу, надто мізерною історичною дистанцією, яка ще не дає змоги сформувати належну оптику дослідницького бачення, розрізнити між справжнім і уявним, зримим і незримим, суттєвим і побічним, важливим і неважливим.

Разом із тим не можу не згадати про дещо триваліший проміжок часу, який спонукає до певних роздумів і підбиття бодай попередніх підсумків: 2012 року виповнюється двадцять років нашому Університетові «Києво-Могилянська академія»; двадцять років виповнюється і нашій кафедрі філософії та релігієзнавства, і нашому факультетові гуманітарних наук, біля витоків яких стояв Вілен Сергійович. Ось цей проміжок часу вже дає змогу, на наш погляд, усвідомити необхідність і значущість творення й підтримування нашої інституційної пам'яті, яка є однією з передумов динамічного і потужного розвитку будь-якого навчального та наукового закладу. Ця пам'ять і є тим, що консолідує університетську спільноту, тим, що має надзвичайне культурне й виховне значення. Вона вкрай

потрібна і кожному, хто сьогодні навчається та працює у НаУКМА, і наступним генераціям могилянців. Адже дієвість інституційної пам'яті — у прилученні до нашої університетської традиції, формуванні відчуття не «духовного сирітства», а причетності до спільної справи і, що особливо важливо для нашої кафедри, відчуття причетності до того певного етосу, до тих цінностей, фахової культури, академічних стандартів, які ми плем'яємо і підтримуємо. На наше глибоке переконання, інституційна пам'ять має охоплювати події з життя не лише університету та кафедри, а й передусім тих особистостей, тих живих діячів, які творили їхню історію. Їхні задуми та звершення, мрії та розчарування, здобутки та помилки — все це має стати одним із найпотужніших чинників самовизначення й самоусвідомлення нашої університетської спільноти, творення нашої університетської «ідентичності».

Ось із такими задумами і міркуваннями ми й підійшли до реалізації проекту книжки «про Горського», присвяченої 80-річчю з дня його народження. Ми дуже вдячні Вченій раді факультету гуманітарних наук, присутньому тут його деканові — Віталію Олексійовичу Щербаку, керівництву НаУКМА за всебічну підтримку нашого проекту. Попри те, що з боку упорядників та авторів цей проект був суто «благодійним», щирим актом вшанування пам'яті Вілена Сергійовича і, звісно, не передбачав жодної винагороди, сама по собі реалізація цього проекту потребувала значних коштів. Тож наша особлива подяка — Міжнародному благодійному фонду відродження Києво-Могилянської академії за фінансову підтримку цього проекту.

Робота над презентованою книжкою тривала впродовж 2011 року, хоча до неї ввійшли і деякі з матеріалів, підготовлених у 2008—2009 роках до збірки, про яку я говорила, а також написаних у 2001-му й оприлюднених із нагоди 70-річчя Вілена Горського. Особливо трудомісткими завданнями виявилися вступний нарис і біографічні та бібліографічні матеріали (зауважу, що у презентованому виданні вміщено найповніший і зручний для користування покажчик праць Вілена Горського, а також на підставі документів відтворено головні віхи його життя і творчості). Моя надзвичайна подяка — дружині Вілена Сергійовича Тамілі Василівні Горській, щирій і світлій людині, спілкування з якою дуже допомагало і надихало в роботі над книгою.

Не можу не згадати вдячним словом не лише авторів збірки — Людмилу Архипову, Вадима Менжуліна, Івана Лисого, Сергія Капранова, Віталія Даренського, Тетяну Чайку, Володимира Янцена, Юрія Завгороднього, Тараса Лютого, Михайла Мінакова, Олену Левченко, Віктора Малахова та ін., а й усіх, хто чимало попрацював над тим, щоб читання книжки було приємним і легким, щоб позитивна енергія її змісту підсилювалася позитивною енергією її зовнішнього вигляду — маю на увазі Тетяну Кришталовську, яка здійснила літературне редагування і коректуру цього ви-

дання, а також Тетяну Діаковську, Олександра Женжірова й Андрія Сауляка, які втілили у художньому оформленні, дизайні та верстці книжки всі задуми і побажання упорядників. Нарешті, наша щира подяка — видавництву «Аграр Медіа Груп», яке забезпечило якісну поліграфію і довело видавничий процес до його логічного завершення.

Наостанок додаю лише, що попри всю трудомісткість цього видання і виснажливість окремих етапів його підготовки, всіх, хто працював над ним, об'єднує спільне відчуття задоволення від чесно зробленої справи, в якій органічно поєдналися професійне сумління і тепло людських душ. Що з цього вийшло — судити, безумовно, читачам. Але ми дуже сподіваємося, що це видання здійснить свою головну мету — сприяти збереженню світлої пам'яті Вілена Сергійовича Горського.

Ми сьогодні ще матимемо нагоду почути думки і враження наших перших читачів, але зараз я передаю слово співупорядникові книжки, випускниці НаУКМА і викладачеві нашої кафедри Людмилі Архиповій, яка доклала чимало зусиль для її підготовки і видання.

Людмила Архипова — кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії та релігієзнавства Національного університету «Києво-Могилянська академія»

Насамперед, я надзвичайно рада, що разом із колегами працювала над цією книгою. Читаючи тексти Горського, його інтерв'ю початку 1990-х, працюючи з фотографіями, спогадами, я немовби знову побувала в щасливій атмосфері тих років, яка, мабуть, ніколи не повернеться не лише тому, що з нами немає самого Вілена Сергійовича, а й тому, що все навколо нас дуже змінилося. Мені здається, ця книга потрібна нам саме сьогодні, коли дедалі складніше продовжувати здійснювати свою справу і вірити у значущість філософії та філософського фаху, з огляду на все те, що відбувається в сучасній освіті та науці.

Чимало авторів нашої збірки зізнавалися, що писати тексти до нього було нелегко. Особливо це стосується тих, хто прожив свої студентські роки, відчуючи повсякчасну турботу Вілена Сергійовича, — він завжди був поруч, відкритий до нас, готовий підтримати нас у всьому. Тож майже неможливо вповні виразити словами все, що він зробив для кожного з нас. При цьому йому вдавалося майстерно поєднувати приватне та академічне у спілкуванні зі студентами, учнями, колегами: він умів бути близьким, людяним і водночас строгим та високо академічним.

Чи не найважливіший із життєвих і етичних уроків Горського — урок «відкритості». Йдеться не лише про інституційну відкритість, хоча ми знали, що двері нашої кафедри завжди відкриті не лише для фахівців, а й для кожного, хто цікавиться філософією, але й про відкритість до нових ідей і несподіваних рішень. Інший важливий урок — це висока фахова відповідальність і вимогливість до себе, хоч би як ідеалістично це звучало.

Саме ці уроки досі підтримують мою віру у значущість викладацької та наукової діяльності в царині філософії. І я надзвичайно вдячна Віленові Сергійовичу за цю віру, так само, як і за теплоту і радість, які й досі охоплюють мене від самої лише згадки про нього.

Щиро дякую всім авторам і всім, хто працював над створенням цієї книги, за ту співпрацю, завдяки якій вдалося бодай якоюсь мірою показати й закарбувати у нашій культурній пам'яті цю дивовижну і світлу людину.

Марина Ткачук: Попри те, що наша книжка не претендує на всебічний аналіз творчої спадщини Вілена Горського, перший із її розділів містить низку розвідок і матеріалів, які репрезентують бодай попередні спроби осмислення його наукового доробку в царині методології історико-філософського пізнання та історії української філософії. Тож надаю слово одному з авторів цього розділу Вадимові Менжуліну.

Вадим Менжулін — доктор філософських наук, професор кафедри філософії та релігієзнавства Національного університету «Кієво-Могилянська академія»

За задумом організаторів цієї презентації, я маю представити перший розділ книжки, присвячений діяльності Вілена Сергійовича Горського як історика філософії. Проте у форматі короткого виступу навряд чи можливо гідним чином висвітлити навіть найважливіші з тих численних аспектів його історико-філософської роботи, які розглянуто у вміщених у збірці статтях і матеріалах. Тож ризикну дещо звузити своє завдання і спробую сказати про те, чого не спромігся висловити у власній статті.

Стаття має назву «3 любов'ю до творця: біографічні складові історико-філософського пізнання у візії Вілена Горського». У ній багато йдеться про те, що Вілен Сергійович з любов'ю ставився до творців, які потрапляли в поле його історико-філософського аналізу, але майже нічого не сказано про велику любов автора статті до того творця, що є її головним героєм. Настав час зізнатися: те, як Вілен Сергійович працював із біографічними відомостями про інших філософів, мало для мене велике, проте вторинне, технічне значення; набагато важливішим і складнішим мені видавалося й видається питання щодо біографії та постаті самого Горського.

Добре усвідомлюючи неповноту своїх знань про Вілена Сергійовича як особистість (я був знайомий із ним лише з початку 1990-х, причому спілкувалися ми здебільшого у суто професійному контексті), спробую, втім, зробити хоча б невеличкий крок у напрямку глибшого розуміння його непростой та надзвичайно яскравой постаті. Але до розв'язання цього завдання підійду дещо несподівано і здалеку — згадавши таку історико-філософську персоналію, яка, принаймні на перший погляд, із Горським абсолютно не асоціюється. Кілька днів тому я читав книжку сучасного

французького дослідника, в якій натрапив на інтерпретацію такого широковідомого, але не дуже зрозумілого, поняття філософії Ф. Ніцше, як «вічне повернення». Інтерпретація ця полягає в тому, що, говорячи про «вічне повернення», Ніцше закликав жити так, щоб до кожного з прожитих моментів хотілося повертатися знову й знову¹. Спочатку я замислився, чи веду сам таке життя, і майже одразу був змушений зізнатися, що ні: далеко не всі моменти власного життя я хотів би пережити ще раз. Але, все ж таки, є моменти, до яких мені хочеться повертатися знов і знов, здійснюючи ось таке *вічне повернення*. І ці моменти пов'язані передусім із Віленом Сергійовичем Горським. Я навмисне намагався пригадати хоча б щось неприємне — якісь рутинні професійно-виробничі процеси чи конфлікти, проте нічого такого не пригадувалося. Тільки-но у пам'яті з'являється образ Горського, одразу виникає відчуття щастя, причому максимального щастя, — абсолютно широко це кажу.

Отже, у чому таємниця цієї особистості, чому мені (гадаю, принаймні в цій аудиторії, далеко не одному мені) хочеться до неї вічно повертатися? Чи була у Горського якась спеціальна стратегія або якийсь унікальний дар? У статті я висловив думку про те, що у своєму житті він «вільно сполучав безліч різних начал і людей без домінування одного над іншим» і тим самим творив своєрідну «симфонію духу». Можна також сказати, що йдеться про абсолютно фантастичний діалектизм Вілена Сергійовича, його талант поєднувати цілковито протилежні речі. Гадаю, є підстави віднести його до носіїв такої давньої ознаки філософської гідності, як *вчене незнання*. Надзвичайно освічена й ерудована людина, він завжди розумів, що все ще не знає чогось важливого, що потрібно вчитися далі. Він був вічним професором і вічним студентом, мудрим старцем і відкритим до нового юнаком. Ця риса дуже вабила, робила спілкування із ним надзвичайно комфортним. Інший синтез, властивий Віленові Сергійовичу, я назвав би *слабкою силою* або, навпаки, *сильною слабкістю*. Це не був якийсь титан, якийсь сильний світу цього. Це була дуже проста людина, яка ззовні могла виглядати дещо беззахисною, але насправді володіла гігантською внутрішньою силою та здатністю бути собою скрізь і завжди.

Ці дві риси — вчене незнання і сильна слабкість — рідкісні явища, проте вони були притаманні й іншим філософам. Утім, мав Вілен Сергійович і більш індивідуальні синтетичні риси, наприклад, властивість, яку можна назвати *безтурботною турботливістю*. Він турбувався за геть усіх, навіть за тих, хто тільки на мить потрапляв йому на очі. Проте сам він залишався, принаймні ззовні, зовсім не стурбованим, не обтяженим цією турботою, а навпаки — безтурботним. Ще один, мабуть, найбільш суб'єктивно-пси-

¹ Див.: *Ferry L. A Brief History of Thought: A Philosophical Guide to Living / Transl. by T. Cuffe. — New York: Harper Perennial, 2011. — P. 183 — 192.*

хологічний синтез я назвав би *веселим сумом* Вілена Сергійовича. Він завжди був веселий і водночас сумний (до речі, це помітно навіть на всіх цих чудових фото, показ яких супроводжує нашу презентацію). Він повсякчасно виявляв готовність розділити з кожною людиною її власний стан: резонанс із ним відчували як ті, кому було весело, так і ті, хто сумував. Узагалі, біля нього ніхто ніколи не почувався зайвим, непоміченим, другорядним...

Насамкінець дозволю собі схарактеризувати здатність Вілена Сергійовича до різноманітних синтезів за допомоги такого дещо пишномовного філософського словосполучення, як *іманентна трансцендентність*. Він був завжди тут, але він завжди був і скрізь. Він не був людиною, «прикутою» до певного місця (скажімо, до якогось кабінету чи крісла), але будь-де, де він опинявся, був повною мірою на своєму місці.

Марина Ткачук: Колеги, мабуть, знають, як часто Вілен Сергійович згадував свій досвід участі в одному соціологічному опитуванні радянських часів: ішлося про бачення свого майбутнього у наступні десятиріччя життя — 40, 50, 60 років і далі. Дійшовши до графі «60 років», він поставив у ній прочерк, бо чогось неординарного від пенсійного віку не очікував. Але доля подарувала йому справжній сюрприз: уже перетнувши 60-річний рубіж і щойно обійнявши першу у своєму житті керівну посаду в Інституті філософії (завідувача сектору філософської думки Київської Русі відділу історії філософії в Україні), він цілковито несподівано отримав від В'ячеслава Брюховецького пропозицію створити й очолити кафедру філософії та релігієзнавства у відроджуваній як університет нового типу Києво-Могилянській академії. Зі згоди на цю пропозицію у червні 1992 року розпочався найплідніший і, за власним зізнанням Вілена Сергійовича, найцікавіший період його життя, пов'язаний із Могилянкою. Залишаючись академічним вченим, він став справжнім реформатором філософської освіти в Україні.

Звісно, було б великим перебільшенням пов'язувати реформаторську діяльність кафедри філософії та релігієзнавства НаУКМА тільки з іменем Горського: це була колективна справа. Але її справжньою душею був, поза будь-яким сумнівом, Вілен Сергійович, який вирізнявся видатною здатністю акумулювати навколо себе дивовижну творчу енергію — і колег, і студентів.

Тож недарма один із розділів презентованої книжки присвячено освітянській діяльності Вілена Горського, його візії сутності та покликання університету, змісту і завдань філософської освіти, його «могилянській надії» й невтомній діяльності, спрямованій на її реалізацію. Особливо цікавим у цьому розділі видається публікація одного з найостанніших інтерв'ю Вілена Сергійовича, записаних Тетяною Чайкою, якій я й передаю слово.

Тетяна Чайка — кандидат філософських наук, науковий співробітник відділу історії філософії України Інституту філософії ім. Г.С. Сковороди НАН України

Я вітаю всіх зі святом! Гадаю, що це свято не тільки для нас, тих, хто знав і любив Вілена Сергійовича, а й для всіх, хто познайомиться із цією книжкою. Бо дешиця того тепла, яка в ній є і від нього, і від усіх тих, хто доклав руки і серце до цієї книжки, неодмінно передаватиметься читачам.

Не можу не згадати, як рівно сорок років тому, місяць у місяць, на філософському факультеті Київського університету ім. Т.Г. Шевченка розпочинався другий семестр, і до студентів-першокурсників прийшли два нові викладачі: Вілен Сергійович — читати перші свої лекції з історії філософії, і я — вести за ним семінари. Це була моя перша навчальна аспірантська практика. Відтоді, рівно сорок років, моє життя невіддільне від доторку до нього Вілена Сергійовича. Були різні часи... Зрештою, я завдячую йому тим, що залишилась ось у цьому першому філософському академічному колі. Мабуть, були тоді такі обставини, що без нього цього й не сталося б, але зараз я хочу сказати про інше.

Знаєте, я не бачила першої молодості Вілена Сергійовича. Я вже потім дізналася про неї з нашої з ним багатогодинної бесіди. Але я бачила його другу молодість саме тоді, в 1970-х роках, і я дуже чітко пам'ятаю, яким він був: жвавим, яскравим, дуже відвертим і надзвичайно відкритим до будь-якого поруху думки. Водночас дуже терплячим до студентів, тодішніх першокурсників, які у нього не боялися висловлювати свої думки. Скажімо, він під час лекцій не тільки не забороняв, а й, навпаки, — ініціював запитання з боку аудиторії. У своїй тогочасній університетській практиці я таке бачила вперше. І дуже раділа тій атмосфері, в якій ніхто не боявся і не соромився говорити, і навчалася у нього...

А потім мені пощастило побачити і третю молодість Вілена Сергійовича. Ця третя, прекрасна молодість пов'язана із Києво-Могилянською академією. Вона прийшла до нього, мабуть, несподівано, як кохання, як щастя, що приходить до людини завжди не за розкладом. Його власну оповідь про те, як це відбувалось, я й подала у цій книжці. З його ласки і пропозиції 1994 року я прийшла до Могилянки як викладач. Сьогодні у цій залі присутні ті, хто викладає в НаУКМА з 1992 року, року відродження Києво-Могилянської академії. Тут присутні й наші перші студенти, які нині працюють в університеті на викладацьких посадах. Цей зв'язок генерацій триває ось уже двадцять років; він залишається таким же потужним і теплим, як у ті перші роки. І в цьому є також частка душі Вілена Сергійовича. Я наважусь сказати, що Могилянка від першого до останнього дня перебування тут Вілена Сергійовича була його, мабуть, останньою любов'ю. Саме тут він уповні виявив свій дар не тільки викладача і колеги, а й організатора. Я пам'ятаю його і в ролі завідувача кафедри, і в ролі декана — неформально-

го, спокійного і чуйного до будь-якого звернення чи ініціативи. Мені дуже сподобалося, про що казав Вадим Менжулін — про «безтурботну турботливість». Вілен Сергійович і справді завжди був таким, що, за всієї обтяженості справами, міг зупинитись і почути кожного.

Кілька слів скажу про матеріал під назвою «Університет *liberal arts*, або Скільки Сковород потрібно українській культурі?», який увійшов до презентованої книжки. Цей матеріал підготовлено на ґрунті нашого із Віленом Сергійовичем багатогодинного інтерв'ю. Але, хоч би як я намагалася передати ту енергію, те тепло, ту усмішку, які там закладено, на папері все це, на жаль, передати неможливо. Ось тому в мене є мрія: зробити колись окрему невеличку книжечку за цими нашими бесідами і додати до неї хоча б один маленький диск, на якому б звучав його голос, його інтонації. Це було б, напевне, дуже вагомим додатком до того, що ви прочитаєте у вже опублікованому матеріалі.

А тепер скажу із сумом... Я не можу сьогодні читати ті рядки з інтерв'ю без душевного щему: які світлі задуми, які потужні плани... Але хто ж і коли бачив, щоби красиві ідеї втілювались у життя так, як бачили їх ті, кого вони надихали! Та, зрештою, ідеї преформуються, а їхній креативний подих залишається з нами. Може, колись вони і стануть у пригоді.

Я не знаю відповіді на запитання: «Скільки Сковород потрібно українській культурі?» До речі, відповіді на нього не знав, мабуть, і Вілен Сергійович, хоча до останнього дня переймався питанням про сьогоднішнє і майбутнє філософії на наших теренах. І хоча я не знаю, скільки Сковород потрібно нинішній Україні, я точно знаю, що нам, як ніколи, потрібні сьогодні люди такого розуму і серця, що їх мав дорогий мій учитель — Вілен Сергійович Горський.

Марина Ткачук: Хоч як прикро, але для нинішніх могилянських студентів Вілен Сергійович Горський вже стає легендою: присутні в цій залі цього-річні випускники нашої магістерської програми «Філософія» є тим останнім курсом, який принаймні бачив його на кафедрі, щойно вступивши до бакалаврату, хоча не встиг прослухати його лекції, познайомитись із ним особисто і відчути на собі його безмежну любов до молодішої генерації, яка назавжди викарбувалася у пам'яті наших випускників 1990-х — першої половини 2000-х років. Їхні спогади і роздуми становлять значну частину розділу «Слово про Колегу і Вчителя», одним із авторів якої є Тарас Лютий.

Тарас Лютий — доктор філософських наук, доцент кафедри філософії та релігієзнавства Національного університету «Києво-Могилянська академія»

Мені дуже приємно долучитися до цього свята, що відбувається в стінах нашої *Alma Mater*. Мені також дуже приємно бачити стільки гостей із інших наукових і освітніх закладів. Нарешті, не може не тішити те, що сьогодні в

цій залі зібралось чимало студентів НаУКМА — колишніх, тих, хто навчався у Вілена Сергійовича Горського, і нинішніх, які знають його за книжками та спогадами.

Говорити про Вілена Сергійовича справді непросто, оскільки, як я спробував окреслити у своєму короткому слові про нього, вміщеному у презентованій збірці, йдеться про особливий зв'язок, який виникає раптово, якимось несподівано, між тобою і тими, кого ти вважаєш своїми Вчителями. На перших курсах усі ми, студенти, були зачаровані вмінням Горського зацікавлювати філософією, залучати до філософського фаху. Коли ж я зазнав себе з Віленом Сергійовичем особисто, то на власному досвіді переконався в тому, що безпосереднє, живе спілкування із ним залишає те особливе відчуття, що пов'язує Вчителя і Учня. Певен, кожен з випускників-філософів Могилянки знає, про що йдеться...

Нині ім'я Вілена Горського подекуди пов'язують із його особливим тлумаченням української філософії. Понад те, доводиться чути запитання: наскільки взагалі виправдано займатися українською філософією і що таке власне «українська філософія»? Чи існує вона?

Справді, Україна не спромоглася на великі метафізичні системи, на кшталт західних. Імовірно, це сталося тому, що Україна, як вважають, не мала власного досвіду творення імперії. Або ж, можливо, реалізації певного «проекту української філософії» й досі заважає те, що ми ніяк не можемо позбутися «надокучливого» кордоцентризму, не всім зрозумілого. Хай там як, але Віленові Сергійовичу Горському вдалося зробити те, що можна назвати такою собі «герменевтикою пам'яті». У своїй інтерпретації та спробі створити проект історії української філософії він намагався актуалізувати ті речі, які полинули у своєрідне «українське забуття» і не були актуалізовані з тих чи тих причин у сучасній культурі. Власне кажучи, той спосіб історичного мислення, який запропонував Горський, має кілька аспектів. По-перше, в цьому історико-філософському проекті ключовим залишається поняття «філософія» в її постійному самореферентному запитованні — що таке філософія? По-друге, історія філософії — це актуалізація в минулому того, що неабияким чином відлунує в нашому сучасному житті. І, нарешті, це роздуми про те, ким є ми в цьому здійснюваному проекті.

Як каже мій колега Михайло Мінаков, шлях від Кенігсберга чи Жмеринки до зоряного неба — один і той самий. Тож хоч би звідки прокласти цей шлях, усе залежить від нас самих. Вілен Сергійович продемонстрував, що він справді є тією особистістю, яка здатна торувати науковий шлях, незважаючи на обставини або чиїсь сумніви. За цей приклад усі ми щиро йому вдячні.

Марина Ткачук: Дорогі друзі, настав час надати слово першим читачам книжки, що я й роблю із певним хвилюванням.

Віталій Щербак — доктор історичних наук, професор, декан факультету гуманітарних наук НаУКМА

Насамперед вітаю шановних упорядників, авторів і всіх присутніх із виходом чудової книги про непересічну людину.

Те, що сьогодні йдеться не тільки про книгу, а й про того, кому цю книгу присвячено, — Вілена Сергійовича Горського, — цілком закономірно. Адже він належав до тих подвижників, завдяки яким відбувся і відбувається розвиток філософської науки в Україні — відбувається, як і в інших гуманітарних царинах, не «завдяки», а «всупереч». І в радянські, і в пострадянські часи він досліджував передусім історію філософії на українських теренах і намагався осмислити її в європейському і світовому контекстах. Знаний і плідний науковець, на початку 1990-х років Вілен Сергійович не випадково був запрошений до нашого університету, який створювали як університет нового типу. Він став одним із очільників НаУКМА, одним із провідних викладачів і науковців Моголиньки. Як відомо, він був не тільки першим завідувачем кафедри на факультеті гуманітарних наук, а й одним із перших його деканів, і на всіх своїх посадах був зразком для наступників.

Щодо самої презентованої книги, то її написано колегами й учнями Вілена Сергійовича, добре обізнаними із тематикою, яку він досліджував. Дуже важливо, що всі вміщені у ній розвідки і матеріали насичені щирою любов'ю і повагою до нього. Важливо і те, що ця книга відтворює не лише образ Вілена Горського, а й те загальне культурно-історичне тло, на якому розгорталась його наукова і педагогічна діяльність. Крім того, вона є зайвим яскравим свідченням плідної діяльності наукової школи кафедри філософії і релігієзнавства, яка має найбільший в нашому університеті науково-освітній потенціал. Ця кафедра неодноразово доводила і доводить свою спроможність розв'язувати важливі завдання у галузі науки й освіти, а її школа, на моє глибоке переконання, має майбутнє. Вона не спочиває у застиглих формах, не перетворює зроблене на догми, а перебуває у розвитку і творчому пошуку. І презентована книжка — виразне підтвердження цього.

Віленові Сергійовичу належить вагома заслуга не лише у становленні історико-філософської школи кафедри філософії та релігієзнавства НаУКМА, а й, хоч як це парадоксально, у її подальших здобутках. Адже те, що буде зроблено нею в майбутньому, міститиме, безумовно, частку енергії, наснаги, професійної майстерності, яку отримували його соратники й учні у повсякденному із ним спілкуванні та співпраці. Тож я бажаю наступникам Вілена Сергійовича нових творчих успіхів і натхнення у справі розбудови філософської освіти й науки в Україні — справі, якій він присвятив своє наукове і викладацьке життя.

Сергій Пролеєв — доктор філософських наук, професор, президент Українського філософського фонду, головний редактор журналу «Філософська думка»

Шановні колеги, банальністю було б сказати, що ми живемо у складний час. Складний настільки, що доречно сумніватися: чи живемо ми взагалі? Однак навряд чи можна пригадати на вітчизняних теренах часи, сприятливі для мислення. Не буду зараз розмірковувати над природою цієї ситуації. Важливіше інше. Всупереч завжди несприятливим обставинам існування, деякі ситуації, події, переживання ми згадуємо з зовсім іншим відчуттям — наснаги та надії, радості й натхнення. Та що там казати — з відчуттям щастя і виповнення мрій. Про цю осяяну кращими відчуттями дійсність ми згодом кажемо: «золотий час».

Чому виникає така невідповідність? Якою силою важкі, інколи просто нелюдські, безглузді умови існування перетворюються на джерело світлої пам'яті і, своєю чергою, стають нам опорою для того, щоб протистояти наявним силам безладу, варварства та деструкції? Питання, як то кажуть, філософське. Не заглиблюючись у нього, лише зазначу, що джерелом таких алогічних відчуттів є люди, котрі й несуть те світло, що його так часто бракує у нашому повсякденні. Завдяки саме таким людям і світлу, яке вони випромінюють навіть у найважчі роки, в нас залишається відчуття повноти життя, а не втраченого часу.

Саме такою світлою, продуктивною і, навіть, альтернативною цій несприятливій дійсності людиною був Вілен Сергійович Горський. Було б цілком недоречним мені, людині, яка знала Вілена Сергійовича більш як двадцять років, але порівняно небагато спілкувалась із ним особисто, додавати якісь спогади на презентації ошатного тому, цілковито присвяченого саме цій меті й наповненого багатьма і багатьма свідченнями щодо його життя. Тож зосереджу увагу на *безпрецедентності* в нашому інтелектуальному досвіді видання, яке ми маємо нагоду обговорювати.

Жоден із вітчизняних філософів не відзначений подібною книжкою. І не тому, що немає постатей, які б на це заслуговували. А тому, що лише зараз «знайшлися» люди, які захотіли і — ще важливіше — зуміли це зробити. Здійснене видання викликає тим більше поваги, що воно потребувало надзусиль. Я особисто не брав участі в написанні книги, але, маючи тривалий час справу з різноманітними виданнями, спроможний оцінити масштаб і якість праці, яку вкладено в цю книгу. З десятків звичайних збірок статей підготувати та видати значно легше, аніж одну таку. Невипадково, що ця величезна самовіддана праця була здійснена саме заради Горського — людини, яка чесно, мужньо і ненав'язливо віддавала себе іншим.

Ця книжка — не перша спроба. Вона не була б такою змістовною без своєї попередниці — збірки до 70-річчя Вілена Сергійовича, підготовленої його учнем Юрієм Завгороднім, без матеріалів семінару 2008 року, без прижиттєвих інтерв'ю з Віленом Сергійовичем, якими завдячуємо Тетяні

Чайці та ін. Те, що маємо сьогодні, — це, можна сказати, розвиток тривалого проекту.

Значущість цієї книги важко переоцінити, оскільки вона потрібна не стільки людині, яка пішла, скільки нам самим, тим, хто працює сьогодні як науковець, дослідник, викладач. У цій книжці, як на мене, досягнуто нової якості. Адже це не прижиттєва ювілейна збірка, не пам'ятка «офіціозу», не роздуми щодо класика з нашої історичної минувшини, а саме осмислення людини, яка нещодавно пішла, свідчення непідробної зацікавленості її інтелектуальним здобутком, утримання її, зрештою, у просторі актуального філософського життя. Усі ці ознаки нової якості можна позначити, як *турування вітчизняної філософської традиції*.

Ця книга є виявом не гучної, але вкрай важливої тенденції до формування в нашій філософській спільноті інтелектуальної пам'яті. Того, чого їй завжди бракувало і без чого жодним чином не може здійснюватися інтерсуб'єктивний досвід мислення. Не може існувати філософська культура взагалі. На початку минулого року ми мали ще одну відрадну новацію такого гатунку — вручення філософських премій, якими відзначали здобутки тих філософів, що нині працюють, і вшановували тих, хто від нас пішов. А через рік маємо ще один крок у вигляді ось цього унікального видання. Такі події не можуть не радувати. Вони — джерело надії.

Разом із тим, починаючи пам'ятати — а це, певним чином, взагалі дорівнює процесу повернення до тям нашого філософського розуму, — ми потрапляємо в особливу і ще не опановану українською філософською спільнотою ситуацію. Ідеться ж не просто про вдячну пам'ять про людину, а про існування та дієвість інтелектуальних здобутків особистості після того, як її не стало. Про феномен не суто антропологічний, а передусім інтелектуальний. І тут виникає питання: як аналізується та залучається в день сьогоднішній справа вченого? Наскільки дієвою є наша рефлексія щодо зробленого ним? Мало сказати найкращі слова на його адресу. Треба осягнути події його життя, його задуми, його справи з усім часто властивим їм драматизмом і суперечливістю.

Для цього, безумовно, нині здійснюються лише перші кроки. І презентоване видання наочно це демонструє. Воно, звісно, ще не повномасштабне дослідження постаті Горського і його справ (зрештою, такої мети і не ставили), це лише підготовка ґрунту для такого роду дослідження. Книжка надзвичайно цікава тим, що сама є чудовим, дуже змістовним предметом для обговорення того, в якому стані перебуває вітчизняна історико-філософська рефлексія, як вона працює, якими є її аналітичний інструментарій і методологічні засади; що становить її уразливі місця і чого, натомість, вона вже здатна досягати. Це видання створює підґрунтя для продуктивної наукової полеміки з цього кола проблем і є надзвичайно корисним також і в цьому сенсі.

У зв'язку з цим, заторкну лишень один момент. Однією із засад історико-філософського пізнання сам Горський вважав його спрямованість на «незгадане» — не на те, що пам'ятають, а на те, що забули. Тож із презентованої книжки я хотів би дізнатися не лише про те, ким Вілен Сергійович був, а й про те, *ким він не став*. Щастя, що вдалося зафіксувати його власні свідчення щодо свого життя. Але дослідник має піти далі самого автора. Виявити те, що залишилося «за кадром», і зосередити на цьому увагу. Бо інакше постає така собі благосна картина: жила талановита людина, творила, бували інколи труднощі, перепони, негаразди — це ж життя! — вони долалися, і зрештою, маємо гідний усіякої шани результат.

Цим ніби затуляється той факт, що талановитий розум провів абсолютну більшість свого творчого життя в умовах *неможливості мислення* як такого. І, звісно, неможливості повноцінного розвитку. Дослідження такої ситуації має бути передусім мовленням про нездійснене — не так про досягнення, як про обмеження. Це не означає знецінення зробленого людиною — навпаки, можливо, надає йому ще більшої ваги. Йдеться передусім про адекватний режим мовлення. Бо одна справа розповідати про щось як про «плин подій», інша — як про трагедію. Кожна значна особистість — це й певна драма. Цю драму хотілось би бачити, і це є предметом для майбутніх досліджень. Я сподіваюся, що ті вітчизняні й зарубіжні зразки, які ми вже маємо, нас до цього спонукатимуть.

Минуле продовжується у дні сьогоднішньому. Все, написане в цій книзі, — суть не лише те, що ми аналізуємо, а й те, в чому існуємо. Це наша спільна справа. Певним чином — справа нашого життя, яку маємо зробити гідно. Кожна особистість — це не лише людина, а й певний урок, який вона дає іншим, дає всім нам. Мабуть, для кожного з нас є свій урок Горського. Але, певен, більшість погодиться зі мною в тому, що Вілен Сергійович був на рідкість гармонійною людиною. Це містить дуже важливий урок — урок того, що попри всі негаразди, всі несприятливі обставини, це життя можна прожити гідно й гідно робити свою справу.

Сергій Йосипенко — доктор філософських наук, старший науковий співробітник, завідувач відділу історії філософії України Інституту філософії ім. Г.С. Сковороди НАН України

Шановні колеги, насамперед дозвольте передати видавцям, авторам і колегам по кафедрі філософії та релігієзнавства Національного університету «Києво-Могилянська академія» вітання від ще одного вдячного і дуже зацікавленого читача цієї книги, директора Інституту філософії ім. Г.С. Сковороди НАН України Мирослава Володимировича Поповича, який, на жаль, не зміг взяти участь у цій презентації.

Тепер спробую поділитися власними враженнями від презентованої книги. Річ у тому, що Вілен Сергійович відіграв провідну роль і в моїй

академічній кар'єрі. Колись, ще студентом третього курсу філософського факультету Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка, я слухав його курс лекцій. Мабуть, під впливом вражень від цього курсу я й прийшов до Інституту філософії і того відділу, в якому працював Вілен Сергійович і в якому я працюю донині. Це було 1992 року, коли, як згадувала сьогодні Марина Леонідівна, Вілен Сергійович тільки-но отримав свою першу керівну посаду завідувача сектору філософської думки Київської Русі. Але, безперечно, це не був новоспечений завсектору: це був науковець, який пропрацював у відділі не один десяток років. Власне кажучи, відділ тримався на двох титанах, якими були Вілен Горський і Валерія Нічик. Сьогодні ми, власне, також працюємо над інституційною історією свого відділу, яка налічує вже 65 років, щонайменше половину з яких — понад 30 років — Вілен Сергійович був його співробітником. Понад те, час його роботи у відділі припадає на період становлення того, що ми сьогодні називаємо історією української філософії. І мені здається, що ця книга (я цілком поділяю думку про її унікальність), що вміщує наукові розвідки, спогади, інтерв'ю, біографічні та бібліографічні матеріали, присвячені постаті Вілена Горського, дуже суттєво допомагає зрозуміти те, що ми досі знали тільки за текстами, причому часто — за доволі сухими й абстрактними текстами радянської доби. Ця книга подарувала низку нових вражень про ту історію, яку ми сьогодні реконструюємо. У нас навіть народилася думка про те, що Вілен Сергійович своїм життям, своєю присутністю у філософії заперечив давню китайську мудрість: «Не дай вам Боже жити за часів змін». Справді, він жив і працював за доби змін і спромігся, саме за доби змін, зробити дуже багато. Він належав до генерації, на долю якої випало чимало випробувань і якій довелося пережити набагато більше змін, аніж нам. Вілен Сергійович прийшов до Інституту філософії у тому віці, коли більшість сучасних науковців уже мають кандидатський ступінь, звання доцента, певну академічну біографію. Йому ж довелося розпочинати фахову кар'єру в 32-річному віці. Понад те, він прийшов до Інституту в той період, коли в ньому розпочалися дуже активні зміни, проникнуті антисталінським пафосом. У 1970-х роках цього вже не було. Але якщо подивитись праці Вілена Горського, зокрема написані ним розділи до колективної збірки наукових праць «Розвиток історії філософії в Українській РСР» (1968), то там цей антисталінський пафос практично нічим не прикритий. Він доволі відвертий. Можливо, це був останній момент тієї відвертості, бо вже з 1972 року його більше не спостерігаємо. Але у 1960-х роках, коли починалася філософська діяльність Горського, відчувалося бажання позбутися страшної сталінської спадщини з її заниженням, її пласким існуванням у грубих, практично нефілософських формах. Можливо, пафос цього дуже короткого періоду змін і надав того потужного, активного імпульсу роботі Вілена Сергійовича і його

колег по відділу, яка вже у 1970 — 1980-х роках дала доволі плідні результати: згадаймо, зокрема, численні методологічні праці Горського цієї доби або ж його розвідки з історії філософської думки доби Київської Русі, займатися якою він почав у 50-річному віці, очоливши новий напрямок історико-філософських досліджень і багато зробивши для його розвитку. Справді, Вілен Сергійович був людиною, яка вміла, всупереч часові, розпочинати нові проекти, які давали несподівано фантастичні й продуктивні результати. Я навмисне роблю наголос саме на радянському періоді його діяльності, коли, здавалося б, не було таких показових здобутків, як згодом, коли тривала напружена внутрішня робота, яка на початку 1990-х років набула зовсім нового звучання.

Тож, мабуть, однією із заслуг Вілена Сергійовича в історії української філософії ХХ сторіччя є те, що він своїм життям, своєю інтелектуальною біографією заперечив чимало стереотипних уявлень про те, як має будуватись академічна кар'єра, як належить планувати і здійснювати наукове дослідження. Ще раз хотів би наголосити, що праця, здійснена упорядниками й авторами цієї книги, її доволі продумана композиція сприяють глибшому розумінню наукової біографії не лише Вілена Горського, а й усієї української філософської спільноти другої половини ХХ сторіччя.

Сергій Руденко — кандидат філософських наук, доцент, заступник декана філософського факультету Київського національного університету ім. Тараса Шевченка

Шановні колеги, першою чергою я маю передати слова вдячності авторам і упорядникам цієї книги від імені декана філософського факультету Анатолія Євгеновича Конверського, від усього колективу викладачів, аспірантів і студентів нашого факультету, від кафедри української філософії та культури, яка постійно використовує, знає і шанує спадщину Вілена Сергійовича Горського, його досягнення і поважає його як особистість.

Справді, важко переоцінити внесок Горського і до розвитку філософської освіти, і до розвитку історико-філософської науки. Його вплив ми відчуваємо і зараз. Приємно відзначити, що Вілен Сергійович, працюючи у різних установах, багато в чому зберігав зв'язок із Київським університетом, із філософським факультетом — через колег, учнів, випускників аспірантури і студентів. Наведу лише один приклад. У «Віснику» нашого філософського факультету (№ 86 за 2006 рік) вміщено статтю Юрія В'ячеславовича Кушакова, Вілена Сергійовича Горського і Віталія Георгійовича Табачковського під назвою «До відкриття нового напрямку в історико-філософській думці. Історія історико-філософської думки». Незаперечно, Вілен Сергійович разом із колегами відкрив новий напрямок, освітній напрямок, я б його так назвав. І він справді був пов'язаний із новим підходом до бачення історико-філософського процесу, до історії україн-

ської філософії, із відходом від її одновекторного бачення. У згаданій статті викладено результати роботи, пов'язаної із дослідженням світоглядних засад історико-філософських концепцій різних філософів, у тому числі різних філософів минулого. Не тільки Фюрбаха чи Шелінга, а й Чижевського та інших.

У пам'яті філософів Київського університету ім. Тараса Шевченка Вілен Сергійович Горський завжди залишатиметься зразковим ученим, видатним істориком філософії, який утверджував історико-філософську науку на шляху гуманізму та інтелектуальної чесності.

Людмила Филипович — доктор філософських наук, професор, завідувач відділу історії релігії і практичного релігієзнавства Інституту філософії ім. Г.С. Сковороди НАН України

Кожен, хто виходить на цю трибуну, нерозлучний із книжкою, презентація якої відбувається нині. Погодьмося, що дуже приємна зовні, вона і за змістом відзначена якоюсь особливою теплотою, щирістю, інтимністю.

Слухаючи попередні виступи, не можу не зауважити: ми сьогодні всі немовби хочемо привласнити Вілена Сергійовича. Хтось згадує, як працював із ним у відділі, хтось розповідає про спільну діяльність у Київському університеті чи в НаУКМА. Але масштаб Горського не вимірюваний тільки Інститутом філософії Національної академії наук чи Києво-Могилянською академією; він не вимірюваний і Україною, навіть усім світом. Правильно сьогодні казали, що це людина, яка була з нами й яка була над нами, поза нами. Для мене, дівчини з провінційного університету, де працювали мої батьки, які знали Горського ще зі студентських років, він дуже довго існував як «міф». І лише коли я з ним познайомилась, цей «міф» потихеньку почав оприсутнюватись у моїй свідомості, сповнюватись живого змісту й особистісних рис — тим, яким він був, що він казав, як діяв, працював і як жив.

Завдяки Віленові Сергійовичу Горському Києво-Могилянська академія саме в галузі філософської освіти стала всесвітнім явищем. Згадування про нього в цій книжці стількома дуже цікавими дослідниками і лекторами почули студенти Києво-Могилянської академії, і це велике щастя, оскільки межі української філософії розсуваються. Вона стає елементом усе-світньої філософії. Певна, що ми маємо подякувати і упорядникам, і авторам цієї книжки за справжню розкіш її читання. Я буквально «проковтнула» її за два дні й дві ночі. На мій погляд, те, що ми не встигли, можливо, отримати за життя Вілена Сергійовича, ми отримали завдяки цій книзі.

Крім того, книжка видається мені напрочуд актуальною за умов цілком прогнозованого кінця, який чекає на гуманітаристику через катастрофічне зменшення фінансової підтримки з боку держави. І не за себе переживаємо, а думаємо про майбутнє. У презентованій книжці я знайшла

ті слова, які надали мені підтримки і додали певної надії, що тільки від нас залежить, чи прийде цей кінець гуманітаристиці, чи ні, й чи буде філософія запитуваною в суспільстві. Маю на увазі той поміркований оптимізм, який сповідував Вілен Сергійович. Тож хочу побажати всім нам залишатися оптимістами, аби побачити ще не одну золоту добу в історії української філософії. Давайте вірити і сподіватися, як це робив професор Горський, що філософія потрібна не лише тим, хто присвятив їй своє життя, а й сучасним та майбутнім генераціям.

Костянтин Сігов — кандидат філософських наук, директор Центру європейських гуманітарних досліджень Національного університету «Києво-Могилянська академія» та видавництва «Дух і літера»

Вілен Горський — це завжди початок. Початок багатьох справ, чимала частка яких у нас попереду. Навіть фото, які ми бачимо на цій презентації, для багатьох є першим оприлюдненням живих свідчень надзвичайно важливих подій, і, мабуть, дехто з присутніх, і я зокрема, могли б доповнити їх іншими фотографіями Вілена Сергійовича. Таке оприлюднення особистих свідчень, розпочате у книжці про Горського та продовжене під час її презентації, має неабияке значення. Кажучи словами Гани Арендт, саме потрапляння людських облич у простір публічного мислення є надзвичайно важливим показником тону нашого громадянського суспільства. Ми можемо це сказати сьогодні про Горського, про могилянське й українське середовище в широкому розумінні.

Що ж до мого особистого свідчення, то я познайомився із Віленом Сергійовичем і його дослідженнями про контекстуальний аналіз в середині 1980-х років, під час навчання в аспірантурі Інституту філософії (під керівництвом Сергія Борисовича Кримського). Знайомство із Горським було однією з найперших і найважливіших моїх життєвих і фахових зустрічей.

Наприкінці 1990-х років я брав участь у міжнародному проєкті щодо дослідження міфу, одним із очільників якого був Вілен Сергійович. Цей проєкт виконували спільно із Женевським університетом. За його матеріалами 2000 року в Женеві було здійснено одну з найважливіших публікацій французькою мовою про Україну — маю на увазі десятий випуск збірки «Europa studies» («Ukraine, renaissance d'un mythe national») за редакцією Жоржа Ніва, Вілена Горського і Мирослава Поповича. Від французьких колег нещодавно довелося почути, що їхнє уявлення про Україну сформував саме цей збірник. Зауважу, що україномовна версія надрукованих у ній статей була оприлюднена ще 1998 року в № 3/4 часопису «Дух і літера». Публікація Вілена Сергійовича мала назву «Міф в сучасній культурі та його модифікація на полі історико-філософського українознавства». І хоча відтоді минуло 14 років, мене не залишає відчуття, що все це було немовби вчора. До речі, цей номер часопису «Дух і літера» був одним із най-

популярніших і найуспішніших. Його наклад розійшовся майже одразу. Мабуть, тому, що Горський приносив добрий талан. Гадаю, це відчуття легкої руки було і залишається важливим для створеної ним кафедри. Я цілковито погоджуюсь із Віталієм Щербаком, який підкреслив надзвичайно велику вагу кафедри філософії та релігієзнавства в житті Могілянки й усієї української філософської спільноти.

Один з авторів презентованої нині чудової збірки — Володимир Янцен, дослідник з Німеччини, пише про те, наскільки змінили його життя публікації Вілена Сергійовича, присвячені питанням контексту історико-філософського дослідження. Справді, для Горського контекстуальний аналіз був надзвичайно важливим. Значущість культурологічного повороту, здійсненого в його історико-філософських дослідженнях, увиразнює у передмові до збірки Марина Ткачук. Взагалі, презентована книга великою мірою порушує питання про те, яким є, яким був і яким має бути осмислений контекст думки Горського, я б навіть сказав — київський контекст мислення. І в цьому плані здійснене видання є надзвичайно значущою подією, в яку вкладено чимало дослідницької праці — видобути з небуття, з непам'яті, з наших буденних справ першу ланку цього ланцюжка, сприйняти її, продумати, артикулювати й описати. Драма генерації Горського, Кримського, Поповича — це, великою мірою, відсутність контексту мислення і необхідність його знову і знову створювати. На мій погляд, у передмові Марина Ткачук дуже точно розкриває сутність та обставини розвитку радянської філософії, яку Анатолій Лой влучно схарактеризував як «філософію-покруч». Для мене це псевдофілософія, яка завершила свій шлях із розвалом СРСР. Але ця книга та її сьогоднішня презентація змушують замислитися над тим, а що власне є початком пострадянської філософії? Хто надав їй першого потужного імпульсу? Поза сумнівом, одним із лідерів першої хвилі пострадянської думки був Вілен Горський. Він належав до тих гуманітаріїв, які власне і здійняли цю хвилю пострадянського мислення. Мислення, як уже говорили сьогодні, не «завдяки», а «всупереч». Але ось що цікаво: особистості, які стояли біля витоків антирадянської філософії, не були дисидентами; вони просто віднайшли інший простір мислення. І для того, щоб узагалі зрозуміти, в якому «тут і тепер» ми перебуваємо, цей простір треба реконструювати.

Презентована книга є першим кроком у цьому напрямі. Переконаний, що ця робота має тривати. Насамкінець хотів би висловити надзвичайно глибоку вдячність і від видавництва «Дух і літера», і від моголянської спільноти тим свідкам і тим свідченням, які відкрили нам контексти Горського. Продовжуватимемо відкривати їх разом.